

МАКТАBGACHA YOSHDAGI BOLALAR NUTQINI RIVOJLANTIRISHDA INNOVATION PEDAGOGIK YONDASHUVLAR

Muallif: Kattaqo'rg'on shahar 6-DMTT tarbiyachisi

Nosirova Gulnoza Rustamovna

Annotatsiya

Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirishning mazmuni, ahamiyati va samarali pedagogik usullari yoritilgan. Bolaning lug'at boyligini oshirish, to'g'ri va ravon gapirish, o'z fikrini erkin ifodalash hamda muloqot ko'nikmalarini shakllantirish maktabgacha ta'limning muhim vazifalaridan biri sifatida tahlil qilinadi. Shuningdek, ta'lim jarayonida interfaol o'yinlar, suhbat, ertak va hikoya tuzish, rasmlar asosida ishlash, rolly o'yinlar hamda zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, nutq rivoji, bola nutqi, lug'at boyligi, muloqot, interfaol metod, didaktik o'yin, ijodiy topshiriq, kommunikativ kompetensiya.

Kirish

Maktabgacha yosh davri bolaning jismoniy, aqliy, ruhiy va ijtimoiy rivojlanishida alohida ahamiyatga ega. Aynan shu davrda bolaning atrof-muhit haqidagi tasavvurlari kengayib, uning so'z boyligi ortadi, muloqot qilish va o'z fikrini ifodalash qobiliyati shakllanadi.

Nutq bolaning tafakkuri va ijtimoiy munosabatlarini rivojlantiruvchi asosiy vositalardan biridir. Bola o'z fikrini so'z orqali ifodalashni o'rgangan sari uning bilimlarni o'zlashtirish imkoniyati ham kengayadi. Shu sababli maktabgacha ta'lim

tashkilotlarida nutqni rivojlantirishga yo'naltirilgan mashg'ulotlarni mazmunli, qiziqarli va bolaning yosh xususiyatlariga mos tashkil etish muhimdir.

Bolalar nutqini rivojlantirishning asosiy vazifalari

Maktabgacha ta'lim jarayonida bolalar nutqini rivojlantirish bir necha o'zaro bog'liq yo'nalishlarni qamrab oladi.

Birinchidan, bolaning **lug'at boyligini kengaytirish** zarur. Bola kundalik hayotda uchraydigan predmetlar, hodisalar, tabiat va inson faoliyatiga oid yangi so'zlarni o'zlashtirib boradi.

Ikkinchidan, **grammatik jihatdan to'g'ri nutqni shakllantirish** muhim. Bola so'zlarni gap tarkibida to'g'ri qo'llash, gaplarni mazmunan bog'lash va fikrini izchil bayon qilishni o'rganadi.

Uchinchidan, **bog'lanishli nutqni rivojlantirishga** e'tibor qaratish lozim. Bunda bola voqeani ketma-ketlikda hikoya qilish, savollarga to'liq javob berish va mustaqil ravishda kichik hikoyalar tuzishga o'rgatiladi.

To'rtinchidan, **muloqot madaniyatini shakllantirish** ham muhim vazifadir. Bola suhbatdoshini tinglash, navbat bilan gapirish, murojaat qilish va o'z fikrini hurmat bilan ifodalash ko'nikmalarini egallashi kerak.

Nutqni rivojlantirishda didaktik o'yinlarning o'rni

Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun o'yin tabiiy va qiziqarli faoliyat hisoblanadi. Shuning uchun nutqiy mashqlarni o'yin shaklida tashkil etish yuqori samaradorlik beradi.

Masalan, "So'zni davom ettir", "Bu nima?", "Kim nima qiladi?", "Ortiqchasini top", "Gap tuz", "Ertakni davom ettir" kabi o'yinlar bolaning lug'at boyligini oshirish va gap tuzish qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi.

“Ertakni davom ettir” o‘yinida tarbiyachi ertakning boshlanish qismini aytadi, bolalar esa voqeani o‘z tasavvurlariga asoslanib davom ettiradilar. Bu usul nafaqat nutqni, balki bolaning ijodiy tafakkuri va tasavvurini ham rivojlantiradi.

Rasmlar asosida suhbat tashkil etish

Rasmlar bolalar nutqini rivojlantirishda samarali ko‘rgazmali vositalardan biridir. Tarbiyachi bolalarga turli mazmundagi rasmlarni ko‘rsatib, ular asosida savollar berishi mumkin.

Masalan:

- Rasmda nimalarni ko‘ryapsiz?
- Voqea qayerda sodir bo‘lyapti?
- Bolalar nima qilmoqda?
- Sizningcha, keyin nima bo‘ladi?
- Agar siz shu joyda bo‘lganingizda nima qilardingiz?

Bunday savollar bolani faqat rasmda tasvirlangan narsalarni sanab berishga emas, balki mustaqil fikrlash va voqeani tasavvur qilishga undaydi.

Ertak va hikoyalardan foydalanish

Badiiy adabiyot maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirishning muhim vositalaridan biridir. Ertak va hikoyalarni tinglash orqali bola yangi so‘zlarni o‘zlashtiradi, gap tuzilishiga e‘tibor beradi va obrazli ifodalarni tushunishni o‘rganadi.

Tarbiyachi ertakni o‘qib yoki aytib bergandan so‘ng bolalarga mazmun yuzasidan savollar berishi, qahramonlarning xatti-harakatlarini muhokama qilishi mumkin.

Shuningdek, ertakni sahnalashtirish ham samarali usullardan biridir. Bunda bolalar qahramonlar rolini bajarib, dialoglardan foydalanadilar. Natijada ularning talaffuzi, muloqot qobiliyati va o'z fikrini ifodalash ko'nikmasi rivojlanadi.

Rolli o'yinlarning kommunikativ ahamiyati

Rolli o'yinlar bolalarda tabiiy muloqot muhitini yaratadi. "Do'kon", "Shifoxona", "Mehmon kutamiz", "Sayohat", "Bog'cha" kabi syujetli-rolli o'yinlarda bolalar turli ijtimoiy rollarni bajaradilar.

Masalan, "Do'kon" o'yinida bola sotuvchi va xaridor o'rtasidagi muloqotni tashkil etadi. U salomlashish, savol berish, javob qaytarish, iltimos qilish va minnatdorchilik bildirish kabi nutqiy vaziyatlardan foydalanadi.

Bunday o'yinlar bolaning nafaqat so'z boyligini, balki kundalik hayotda muloqot qilish madaniyatini ham rivojlantiradi.

Zamonaviy texnologiyalardan foydalanish

Bugungi ta'lim jarayonida zamonaviy texnologiyalardan oqilona foydalanish bolalarning qiziqishini oshirishga yordam beradi. Audio ertaklar, qisqa ta'limiy videolar, interaktiv taqdimotlar va raqamli didaktik materiallardan foydalanish mashg'ulotlarni yanada qiziqarli tashkil etish imkonini beradi.

Biroq texnologiya ta'limning maqsadi emas, balki vositasi sifatida qaralishi kerak. Bola ekranni tomosha qilish bilan cheklanib qolmasdan, ko'rgan yoki eshitgan ma'lumotlari asosida gapirishi, savollarga javob berishi va o'z fikrini bildirishi lozim.

Shu sababli har qanday raqamli materialdan keyin suhbat, savol-javob yoki ijodiy topshiriq tashkil etish maqsadga muvofiq.

Tarbiyachining roli

Bolalar nutqining rivojlanishida tarbiyachining nutqi muhim namuna bo'lib xizmat qiladi. Tarbiyachi aniq, ravon, sodda va grammatik jihatdan to'g'ri gapirishi kerak.

Bola xato gapirganda uni keskin tanqid qilish yoki gapini bo'lib yuborish o'rniga, to'g'ri variantni tabiiy tarzda takrorlash samaraliroqdir. Masalan, bola grammatik xato bilan gapirsa, tarbiyachi uning fikrini to'g'ri shaklda qaytarib, muloqotni davom ettirishi mumkin.

Shuningdek, har bir bolaga gapirish imkoniyatini berish zarur. Faqat faol bolalar bilan muloqot qilish emas, balki tortinchoq va kamgap bolalarni ham suhbatga jalb etish muhim pedagogik vazifadir.

Oila bilan hamkorlik

Bolalar nutqini rivojlantirishda ota-onalar bilan hamkorlik alohida ahamiyatga ega. Oilada bola bilan muntazam suhbatlashish, birgalikda kitob o'qish, kun davomida sodir bo'lgan voqealarni muhokama qilish va turli savollar berish uning nutqiy faolligini oshiradi.

Ota-onalar bolaning fikrini bo'lmasdan tinglashi, uning savollariga imkon qadar sodda va tushunarli javob berishi hamda mustaqil fikrlashiga imkon yaratishi lozim.

Masalan, sayr vaqtida "Bugun nimalarni ko'rdik?", "Qaysi daraxt senga ko'proq yoqdi?", "Nima uchun?" kabi savollar orqali oddiy kundalik vaziyatning o'zini ham nutqiy rivojlantirish vositasiga aylantirish mumkin.

Xulosa

Maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirish uzluksiz va tizimli pedagogik jarayon hisoblanadi. Bolaning so'z boyligini kengaytirish, grammatik

ji hatdan to'g'ri gapirish, bog'lanishli nutqni shakllantirish va muloqot madaniyatini rivojlantirish uning keyingi ta'lim faoliyati uchun mustahkam asos yaratadi.

Didaktik va rolli o'yinlar, rasmlar asosidagi suhbatlar, ertak va hikoyalar, sahnalashtirish hamda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish nutqiy rivojlanishning samarali vositalaridir.

Eng muhimi, bola o'z fikrini erkin ifodalashi uchun qulay muhit yaratish, uning har bir savoliga e'tibor bilan munosabatda bo'lish va mustaqil fikrlashini qo'llab-quvvatlashdir. Tarbiyachi va ota-onalarning hamkorlikdagi faoliyati natijasida bolada ravon nutq, faol muloqot va o'z fikrini aniq ifodalash ko'nikmalari shakllanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining maktabgacha ta'lim va tarbiya sohasiga oid me'yoriy-huquqiy hujjatlari.
2. Maktabgacha ta'lim pedagogikasi bo'yicha o'quv qo'llanmalar.
3. Maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirish metodikasiga oid ilmiy-metodik adabiyotlar.
4. Pedagogika va bolalar psixologiyasiga oid ilmiy manbalar.
5. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etishga oid metodik qo'llanmalar.